

UDC 354:631.1:664

FOOD SECURITY GOVERNANCE: MODERN VIEW AND HIERARCHICAL LEVELS

O. Skydan, V. Hrynyshyn

Article info

Received
25.04.2020
Accepted
24.06.2020

Zhytomyr
National
Agroecological
University
7, Staryi Blvd,
Zhytomyr,
10008, Ukraine

E-mail:
skydanolegv@ukr.net

Skydan, O., Hrynyshyn, V. (2020). Food security governance : modern view and hierarchical levels. Scientific Horizons, 06 (91), 68–77. doi: 10.33249/2663-2144-2020-91-6-68-77.

On the one hand, shaping and implementation of food security governance involves systematic steps towards taking managerial decisions aimed at intensive search for increasing food security potential in order to ensure social development. On the other hand, it increases the need for system monitoring of the level of provision with food, as well as for permanent identification of consumption needs of the population for essential food products. The purpose of the study is to explain the content of food security, identify its hierarchical levels and special aspects of food security governance in the modern context. The raised issues have been analyzed according to the system approach using abstract-logical, monographic and graphical methods. In the course of the study, it has been established that food security occupies a leading place in the system of national security owing to its determining mission in social and economic stability of the state. In this context, it has been substantiated that food security should be primarily considered from the standpoint of ensuring the economic component. The latter localizes the opportunities of sustainable development and identifies its strategic imperatives in order to ensure social welfare in the context of market relations.

It is suggested to consider food security as protection of vital interests of people, community, region and state in terms of ensuring physical and economic availability, security and quality of food products, stability of food supplies and food sovereignty. Food security governance involves development and implementation of socioeconomic, organizational, legal, scientific, innovative, environmental and other measures aimed at establishing the appropriate level of food security. The list of principles of food security governance has been augmented in terms of expediency of implication of social partnership and civil solidarity on the issues of managing the development of agriculture and food systems, environmental protection and sustainable use of natural resources, as well as transparent food security policy of Ukraine. The prospect for further research is the development of methodological tools for assessing indicators of food security governance.

Key words: food security, food supplies, food security governance, concept, self-sufficiency.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ: СУЧАСНЕ БАЧЕННЯ ТА ІЄРАРХІЧНІ РІВНІ

О. В. Скидан, В. Є. Гринишин

Житомирський національний агроєкологічний університет
бульвар Старий, 7, м. Житомир, 10008, Україна

Формування та реалізація політики забезпечення продовольчої безпеки передбачає, з одного боку, планомірні кроки у напрямі вироблення та прийняття управлінських рішень у площині активного

пошуку можливостей нарощування її потенціалу для суспільного розвитку, з іншого – посилює необхідність системного моніторингу рівня забезпеченості продовольством та постійної ідентифікації споживчих потреб населення у життєво необхідних продуктах харчування. Мета дослідження полягає в обґрунтуванні змісту продовольчої безпеки, ідентифікації її ієрархічних рівнів та виявленні особливостей системи забезпечення в сучасних умовах. Аналіз порушених у дослідженні питань здійснювався за системним підходом із використанням абстрактно-логічного, монографічного та графічного методів. У ході дослідження доведено, що продовольчій безпеці належить провідне місце у системі національної безпеки, зважаючи на її детермінуючу місію в соціальній та економічній стабільності держави. У цьому ключі обґрунтовано, що продовольчу безпеку варто розглядати, передусім, з позицій забезпечення саме економічної складової, зважаючи на те, що остання локалізує можливості та визначає стратегічні імперативи сталого розвитку для забезпечення суспільного добробуту в умовах ринкових відносин.

Продовольчу безпеку запропоновано розглядати як такий стан економіки країни, за якого уможливується захищеність життєво важливих інтересів людини, громади, регіону і держави в частині гарантування фізичної, економічної та соціальної доступності, безпечності та якості продуктів харчування, стабільності продовольчого забезпечення населення та продовольчого суверенітету. Забезпечення продовольчої безпеки передбачає розробку та імплементацію соціально-економічних, організаційних, правових, науково-інноваційних, інформаційних, екологічних та інших заходів, спрямованих на формування належного рівня продовольчої безпеки. Розширено перелік принципів забезпечення продовольчої безпеки у частині доцільності імплікації соціального партнерства та громадянської солідарності у питаннях управління розвитком сільського господарства та харчових систем, захисту довкілля та сталого використання природних ресурсів, а також транспарентності політики продовольчої безпеки України. Перспективами подальших досліджень авторів є розроблення методологічного інструментарію для оцінки індикаторів забезпечення продовольчої безпеки.

Ключові слова: продовольча безпека, продовольство, забезпечення продовольчої безпеки, концепція, самозабезпечення.

Вступ

Детермінантою ефективної політики продовольчої безпеки є забезпечення населення продовольством на такому рівні, який гарантуватиме якісні умови життя й життєдіяльності, а також уможливить стійке суспільне відтворення на засадах розширеного виробництва. Для сталості цього процесу та підвищення якості життя громадян обов'язком держави вбачається формування дієвої системи доступності кожного із них до якісних та безпечних продуктів харчування у достатніх для повноцінного харчування обсягах. У цьому ключі необхідно розглядати продовольче забезпечення як рушій сталого соціально-економічного розвитку України та необхідну умову цивілізаційного поступу.

Вивченню проблем забезпечення продовольчої безпеки присвячено значну кількість наукових праць як вітчизняних, так й закордонних дослідників. Зокрема, часто науковці розглядають продовольчу безпеку держави у ракурсі ідентифікації сучасних

викликів та суспільних загроз, що впливають на рівень самозабезпеченості продовольством й визначають імперативи формування загальнодержавної стратегії розвитку (Tikhonova, 2014; Kravchuk et al., 2017; Tkachuk et al., 2019), а також регіональні особливості формування продовольчої безпеки (Superson, 2008; Holikova, 2012; Hermanenko, 2015). Вагоме місце у проблематиці забезпечення продовольчої безпеки відведено питанням методологічного виміру продовольчої безпеки (Zalizniuk, 2016; Danilova, 2019; Mostova, 2019), а також визначенню індикаторів її оцінки (Fedulova, 2014). Зокрема, продовольчу безпеку розглядають як важливий елемент інституціональної трансформації аграрного сектору економіки (Zinchuk et al., 2017), ґрунтовно досліджуючи глобальну продовольчу безпеку та окреслюючи місце України в її досягненні (Sychevskiy, 2019). Нині вчені все частіше приділяють увагу дослідженню гнучкості бізнес-систем у площині формування продовольчої безпеки (Skydan et al., 2020). Науковці досліджують систему продовольчої безпеки з урахуванням сучасних особливостей

аграрних трансформацій та ролі селянських господарств у цьому процесі (Zalizniuk, 2020). Відтак, нагальність піднятої проблеми наразі не викликає сумнівів, адже продовольча безпека є запорукою добробуту й суспільного зростання. Це вказує на необхідність постійного поглиблення змісту продовольчої безпеки, виявлення особливостей її забезпечення в умовах ринкових відносин.

Матеріали та методи

У процесі дослідження використано загальнонаукові і спеціальні наукові методи: абстрактно-логічний (для визначення сутності понять «продовольча безпека» та «забезпечення продовольчої безпеки»); монографічний (для дослідження особливостей забезпечення продовольчої безпеки у розрізі окремих ієрархічних рівнів); графічні методи дослідження застосовано для отримання синтезованого уявлення про об'єкт дослідження та виявлення його складових. Мета дослідження полягала в обґрунтуванні сутності продовольчої безпеки, ідентифікації її ієрархічних рівнів та виявленні особливостей системи забезпечення в сучасних умовах. Завданнями визначено: 1) здійснити ретроспективний огляд становлення концепції продовольчої безпеки з метою виявлення сучасних трендів, поглиблення його змістовного наповнення та встановлення закономірностей розвитку; 2) дослідити наукові підходи, принципи та умови забезпечення продовольчої безпеки; 3) ідентифікувати рівні та об'єкти забезпечення продовольчої безпеки у площині реалізації державної політики.

Результати досліджень та обговорення

Дефініція «продовольча безпека» наразі вважається офіційно визнаною та часто вживаною у вітчизняній та міжнародній практиках. Етимологія цього поняття свідчить про те, що перші спроби його застосування зроблено у 1972 р. у Стокгольмі за результатами запропонованого плану вирішення продовольчої проблеми у світі, який передбачав, що до кінця ХХ ст. голод у більшості країн світу буде подолано за рахунок НТП та впровадження його досягнень у сільському господарстві. Проте, такий підхід згодом було змінено у зв'язку з виникненням специфічних факторів, що не дозволяли вирішувати проблему від глобального упровадження змін у світі в цілому, і, як наслідок, їх вирішення

на національних рівнях (Tikhonova, 2014).

У 1974 р. дефініцію «продовольча безпека» офіційно уведено в наукову термінологію на Всесвітньому продовольчому саміті (WFS), де його зміст інтерпретувався як «доступність у будь-який час необхідних світових продовольчих запасів основних продуктів харчування для сталого росту споживання та компенсації коливань виробництва та цін» (United Nations, 1974). Систематичні проведення WFS супроводжувалися постійним відзначенням місця та ролі продовольчої безпеки для розвитку людської цивілізації, запобігання поширення голоду у світі й поступовим розширенням його змісту в силу нарощування глобальних викликів та потреб. Зокрема, у 1996 р. WFS оприлюднено поглиблений підхід до інтерпретації продовольчої безпеки у ракурсі її існування на індивідуальному, домашньому, національному, регіональному та міжнародному рівнях. Водночас увагу акцентовано, що зазначене має місце за умови фізичної та економічної доступності усіх людей у будь-який час до достатньої, безпечної та поживної їжі, яка задовольняє їх дієтичні потреби та харчові уподобання для активного та здорового життя (The Global Food..., 2018).

В узагальненому контексті в економічних джерелах продовольча безпека розглядається як захист життєвих інтересів людини, які виражаються в державній гарантії безпечних та якісних харчових продуктів для підтримки нормальної життєдіяльності людини (Ministerstvo ekonomichnoho..., 2013). У 1986 р. Світовим банком (доповідь «Бідність і голод») також наголошено на домінуючій ролі продовольчої безпеки для забезпечення доступу усіх людей у будь-який час до достатньої кількості їжі для активного і здорового життя (Poverty, 1986). Ґрунтовним є трактування продовольчої безпеки експертами Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО), а саме як «забезпечення гарантованого доступу всіх жителів планети, країни, регіону до продовольства у будь-який час і обсягах, необхідних для забезпечення активного й здорового способу життя» (FAO, 1996).

У Доповіді Програми Розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН) про стан людського розвитку у 1994 р. продовольча безпека трактується як «доступність основних продуктів харчування, яка передбачає наявність їх достатньої

кількості та вільного доступу до них та достатню купівельну спроможність населення» (*United Nations*, 1994). У свою чергу, з опорою на визначення продовольчої безпеки ФАО (1996 р.), в якому фокусується на необхідності забезпечення усіх людей поживним і безпечним продовольством («safe and nutritious food»), етап позначається як «свобода від голоду і виснаження» (malnutrition) (*Zalizniuk*, 2016). Тобто, вищезгадані офіційні документи декларують продовольчу безпеку як об'єктивну необхідність розвитку людства в умовах світового цивілізаційного поступу та глобалізації економічного простору.

Слід вказати на поступове визнання соціальної компоненти цього поняття, про що зазначається у звіті ФАО за 2001 р. «Стан продовольчої безпеки у світі», де остання трактується як «стан, коли всі люди завжди мають фізичний, економічний і рівний із соціальної точки зору доступ до безпечного й поживного продовольства в кількості, достатній для задоволення своїх потреб і переваг у їжі, в обсягах, необхідних для активного й здорового життя» (*Stamoulis & Zezza*, 2003). Цей аспект став поштовхом для застосування «подвійного підходу» до формування продовольчої безпеки, за якого уможливлено узгоджений розвиток сільського господарства та одночасне розширення можливостей доступу бідних верств населення до продовольства. Варто підкреслити, що такий підхід у науковому дискурсі вважається своєрідною платформою утвердження засад сталого розвитку.

У процесі еволюції концепцій продовольчої безпеки прослідковується закономірне розширення змісту цього поняття у напрямі утвердження засад здорового життя людей та сталого розвитку суспільства (рис. 1). Окреслений аспект став платформою для офіційного закріплення проблеми продовольчої безпеки практично у всіх міжнародних угодах щодо регулювання важливих складових людської діяльності, а боротьбу з хронічним голодом населення визначено однією із Глобальних цілей сталого розвитку (ЦСР), прийнятих Генеральною Асамблеєю ООН (*Ministerstvo ekonomichnoho...*, 2017). Цілями передбачено, що до 2030 р. усі країни світу повинні спрямовувати свої зусилля на наступне: а) подолання усіх форм бідності; б) боротьбу із нерівністю; в) усунення негативних проявів кліматичних змін (*Ministerstvo*

ekonomichnoho..., 2017). Відтак, проблема забезпечення продовольчої безпеки не є притаманною для окремої країни, адже на її вирішення спрямовуються зусилля практично усіх країн світу, незалежно від рівня політичного та соціально-економічного розвитку.

Від рівня розвитку продовольчої безпеки значною мірою залежить економічна безпека держави, а відтак – і її національна безпека, яка являє собою «захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз» (*Pro natsionalnu...*, 2018). Дослідженнями встановлено, що в Україні дефініція «продовольча безпека» набула поширення із здобуттям незалежності нашої держави (поч. 90-х рр.). Ключовою причиною і, власне, детермінантою її частого використання в економічному дискурсі вважається загально-економічна криза в країні, яскравим проявом якої стало стрімке зниження якості життя населення, скорочення обсягів виробництва продукції сільського господарства та продовольства, а також низка інших соціально-економічних чинників та індикаторів. В її змістовному наповненні продовольча безпека, безумовно, є незамінним елементом національної безпеки, проте у Законі України «Про основи національної безпеки», який натепер утратив чинність, лише дотично згадувалося, що «основними напрямками державної політики щодо забезпечення національної безпеки України в економічній сфері є забезпечення продовольчої безпеки» (*Pro osnovu...*, 2003). Натомість у законі «Про національну безпеку України» (*Pro natsionalnu...*, 2018), прийнятому у 2018 р. жодною мірою не згадується про продовольчу безпеку держави. Тобто, в Україні натепер відсутнє трактування поняття «продовольча безпека» на законодавчому рівні, тобто немає окремого нормативно-правового акту, що, на наше переконання, вимагає негайних виважених управлінських кроків для утвердження цього поняття як одного із ключових у державній політиці України.

Слід зазначити, що у 2016 р. Верховною Радою України було зроблено спроби закріпити це поняття у базовому законі «Про продовольчу безпеку України» (законопроект зареєстровано за № 8370-1), однак, в силу низки політичних, економічних та інших обставин, цей важливий аспект не отримав логічного завершення.

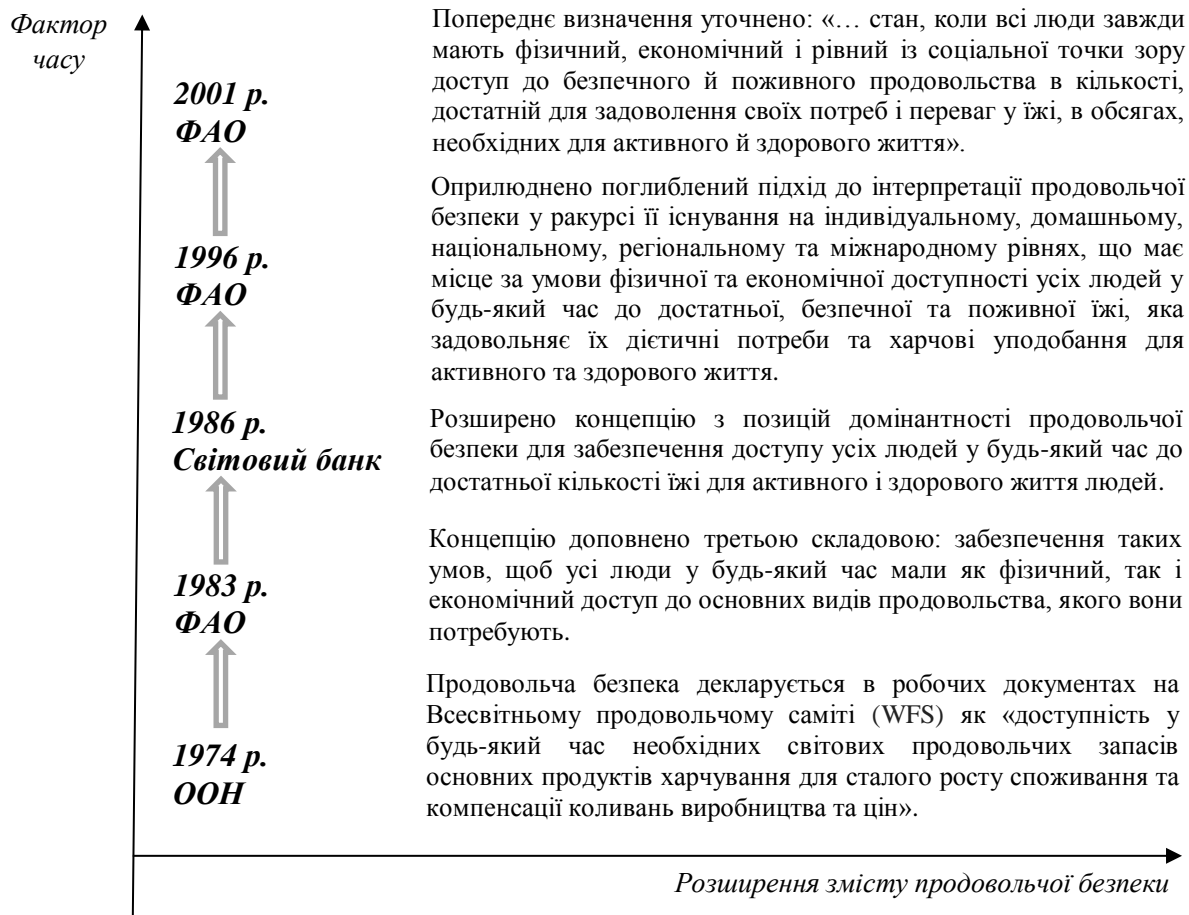

Рис. 1. Еволюція концепцій продовольчої безпеки

Джерело: побудовано на основі (United Nations, 1974; World Bank, 1986; FAO, 1996; Stamoulis & Zezza, 2003).

Закон було прийнято парламентом за основу, проте Президентом України його було повернуто на доопрацювання. Слід зазначити, що цим документом передбачалося унормування правових, економічних, екологічних, соціальних та організаційних заходів державної політики у сфері формування продовольчої безпеки, яка позиціонувалася однією із ключових складових національної безпеки держави.

Водночас, у Законі України «Про державну підтримку сільського господарства України» продовольча безпека розглядається як «захищеність життєвих інтересів людини, яка виражається у гарантуванні державою безперешкодного економічного доступу людини до продуктів харчування з метою підтримання її звичайної життєвої діяльності» (п. 2.13) (*Pro derzhavnu...*, 2015). Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України декларують продовольчу безпеку як «стан

виробництва продуктів харчування в країні, що здатний повною мірою забезпечити потреби кожного члена суспільства у продовольстві належної якості за умови його збалансованості та доступності для кожного члена суспільства» (п. 5) (*Ministerstvo ekonomichnoho...*, 2013).

Слід зазначити, що досить часто поняття «продовольча безпека» ототожнюється із поняттям «продовольча незалежність», однак, на наше переконання, перше є значно ширшим за змістом з огляду на окресленість більшої кількості функціональних аспектів. В проєкті закону (*Pro prodovolchu...*, 2016) продовольча незалежність трактується як вітчизняне виробництво основних харчових продуктів в обсягах, не менших встановленого граничного рівня їх питомої ваги в товарних ресурсах внутрішнього продовольчого ринку (*Pro prodovolchu...*, 2016). Узагальнюючи вищевикладене, схилиємося до тези про те, що

проблема продовольчої безпеки комплементарно пов'язана із проблемою продовольчого суверенітету – стану продовольчого забезпечення, за якого фізична та економічна доступність життєво важливих продуктів харчування для населення забезпечується за рахунок вітчизняного виробництва цих продуктів та запасів державного матеріального резерву (*Pro prodovolchu...*, 2016). Такий підхід підтверджує системний характер обох понять та вказує на їх узгодженість й гармонійність з позицій необхідності правового, економічного та організаційного супроводження.

Поняття «продовольча безпека» прийнято

використовувати для характеристики стану продовольчого ринку окремих людей, домогосподарств, об'єднаних територіальних громад, країни, групи країн або світового ринку в цілому. У цьому ключі слід розмежовувати ієрархічні рівні продовольчої безпеки, а саме: продовольча безпека людей, домогосподарств (мікро-, локальний рівень); продовольча безпека регіону (мезо- або регіональний рівень); національна продовольча безпека (національний (загальнодержавний) рівень); світова продовольча безпека (мега-, глобальний рівень), (рис. 2).

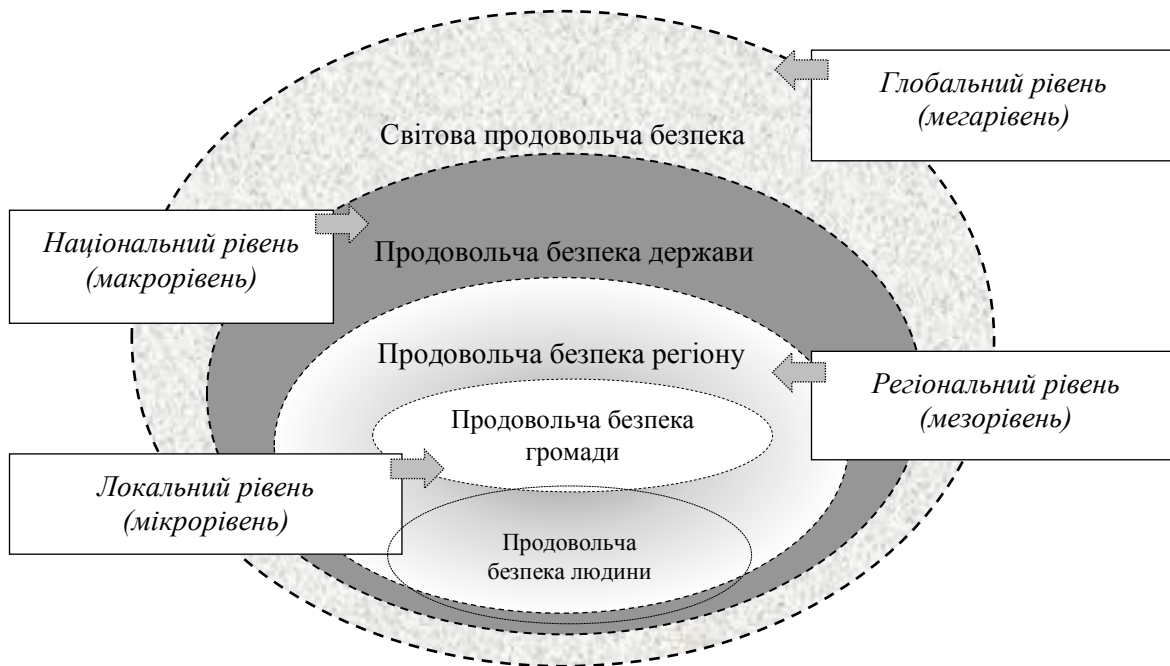

Рис. 2. Ієрархічні рівні продовольчої безпеки

Джерело: адаптовано (*Superson, 2008*).

Локальний рівень забезпечення продовольчої безпеки передбачає приналежність об'єкта дослідження безпосередньо до окремих людей та громади як базових суб'єктів мікрорівня. Суб'єктами продовольчої безпеки є власне домашні господарства та окремі громадяни, завданням яких є придбання й збалансоване споживання продуктів харчування, кількісні та якісні параметри виробництва яких детермінують рівень задоволення споживчого попиту і, у свою чергу, стимулюють пропозицію. Натомість, зростання споживчого попиту зумовлює підвищення ефективності виробничої сфери, що й визначає цикл економічного добробуту. Варто зазначити, що важливу роль у системі управління продовольчою безпекою на локальному рівні

відведено місцевим органам управління (муніципалітет, район, територіальна громада). Особливо актуальним це питання є в умовах реалізації політики децентралізації в Україні.

На мезорівні об'єктом продовольчої безпеки є її регіональна система як цілісна структура, а суб'єктами безпосереднього забезпечення – суб'єкти територіального управління (як правило, регіональні органи державної влади) за рахунок системного забезпечення населення якісними продуктами харчування та сприяння їх фінансовій спроможності для створення належних умов життєдіяльності, підтримка регіонального соціально-економічного й політичного розвитку. Функціональний зміст та векторна спрямованість вирішення проблем цього рівня ґрунтуються на

таких положеннях: по-перше, повноцінне забезпечення продуктами харчування на рівні окремих регіонів у прив'язці до зрівноваженого розвитку сільського господарства, галузей харчової та переробної промисловості; по-друге, формування ефективної маркетингової інфраструктури агропродовольчого ринку та імплементація інноваційних технологій у виробничо-логістичний процес.

На національному (державному) рівні вирішуються проблеми виробництва продуктів харчування за основними їх видами, зрівноваження попиту і пропозиції на продовольчому ринку, а також здійснення моніторингу стану продовольчої безпеки в країні у цілому. Варто відзначити, що суб'єктами забезпечення продовольчої безпеки такого рівня є уряд та органи законодавчої і виконавчої влади через розроблення законодавчої, нормативно-правової та ресурсної бази для забезпечення продовольчої безпеки, заснування різноманітних фондів і їх резервів, стабілізації соціально-економічного розвитку тощо (Holikova, 2012).

Об'єктом глобального рівня продовольчої безпеки є світова продовольча безпека. Саме цей рівень є платформою для вирішення проблем голоду у світі в цілому, недоїдання, бідності та низької якості життя на планеті. Суб'єктами формування продовольчої безпеки є спеціалізовані органи ООН (Продовольча та сільськогосподарська організація (FAO), Світова організація торгівлі (WTO), Комітет з продовольчої безпеки, Всесвітній банк та ін.). Функціональною областю суб'єктів даного рівня є стабілізація економічного розвитку світової спільноти, реалізація довгострокових програм забезпечення продовольством, створення запасів продовольства. Слід зазначити, що публікації західних економістів ґрунтуються переважно на інтерпретації продовольчої безпеки як доступності до продовольства саме на мегарівні. Натомість вітчизняна наукова школа збагачена напрацюваннями переважно у площині формування, моніторингу та експлікації продовольчої безпеки на макrorівні (затверджено рекомендації щодо оцінки індикаторів продовольчої безпеки на національному й регіональному рівнях).

Повною мірою погоджуємося із керівними принципами забезпечення продовольчої безпеки,

задекларованими у Законі України «Про продовольчу безпеку України» (Pro *prodovolchu...*, 2011). Авторська позиція зводиться до того, що, перелік закріплених у цьому законі базових постулатів забезпечення продовольчої безпеки (якість і безпечність, фізична та економічна доступність основних харчових продуктів для населення в кількості та асортименті, що необхідні для забезпечення раціонального харчування; взаємне визнання загальнодержавних, регіональних та місцевих інтересів та відповідальності у питаннях виробництва, управління запасами і постачання продовольства, якості та безпеки життєво важливих продуктів харчування; економічна обґрунтованість національних потреб, пов'язаних із забезпеченням населення продовольством, достатність і стабільність запасів продовольства; гармонізація національних стандартів у системі міжнародної продовольчої безпеки в умовах глобалізації та економічної інтеграції; своєчасність заходів із забезпечення продовольчої безпеки реальним і потенційним загрозам), (Pro *prodovolchu...*, 2011), варто розширити за рахунок таких положень: *по-перше*, соціальне партнерство та громадянська солідарність у питаннях управління розвитком сільського господарства та харчових систем, захисту довкілля та сталого використання природних ресурсів; *по-друге*, транспарентність політики продовольчої безпеки (рис. 3).

Вважаємо за необхідне використання системного підходу до ідентифікації продовольчої безпеки, що уможливить повноцінне урахування усіх аспектів цього поняття і сприятиме розширенню його функціональних характеристик і ознак. Системність забезпечення продовольчої безпеки передбачає поєднання принципів побудови та власне супроводження цього процесу. Відтак, під продовольчою безпекою пропонується розуміти такий стан економіки країни, за якого уможлиблюється захищеність життєво важливих інтересів людини, громади, регіону і держави в частині гарантування фізичної, економічної та соціальної доступності, безпечності та якості продуктів харчування, стабільності продовольчого забезпечення населення та продовольчого суверенітету.

Рис. 3. Експлікація наукових підходів, принципів та умов забезпечення продовольчої безпеки

*Примітка: *економічний* – здатність держави до мобілізації внутрішніх ресурсів і агроекономічного потенціалу для організації виробництва с.-г. продукції та забезпечення населення продовольством переважно за рахунок власного виробництва і тим самим гарантувати економічну самостійність, тобто незалежність від зовнішніх ринків; *соціальний* – зайнятість населення в аграрному секторі економіки з відповідною продуктивністю праці та її оплатою; *політичний* – здатність держави підтримувати позитивний міжнародний імідж як конкурентної на зовнішніх ринках, забезпечувати громадянам споживання продуктів харчування відповідно до міжнародних норм; *екологічний* – дотримання необхідних для виробництва продуктів стандартів, що задовольняють вимоги до безпеки довкілля (Holikova, 2012; Hermanenko, 2015).

Джерело: сформовано на основі (Pro prodovolchu..., 2011; Fedulova, 2013).

Висновки

Забезпечення продовольчої безпеки – об’єктивна необхідність розвитку людства в умовах світового цивілізаційного поступу та

агропродовольчої глобалізації. Мінливість вітчизняних умов господарювання вимагає посиленої уваги до продовольчої безпеки, яку необхідно розглядати у фокусі її економічної значимості, зважаючи на те, що остання локалізує

можливості та стратегічні імперативи соціально-економічного зростання для уможливлення суспільного добробуту. Забезпечення продовольчої безпеки України передбачає розробку та імплементацію соціально-економічних, організаційних, правових, науково-інноваційних, інформаційних, екологічних та інших заходів, спрямованих на захищеність життєво важливих інтересів людини, громади, регіону і держави у частині забезпечення фізичної, економічної та соціальної доступності, безпечності та якості продуктів харчування, стабільності продовольчого забезпечення населення і продовольчого суверенітету.

References

- Danilova, E. I. (2019). Kontseptualnyi pidkhid do otsiniuvannia rivnia natsionalnoi ekonomichnoi bezpeky na osnovi otsiniuvannia ekonomichnoi bezpeky stadii suspilnoho vidtvorennia [Conceptual approach to assessing the level of national economic security based on assessing the economic security of the stages of social reproduction]. *Problemy ekonomiky*, 3, 47–53. doi: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2019-3-47-53> [in Ukrainian].
- FAO (1996). Rome Declaration of World Food Security and World Food Summit Plan of Action. Retrieved from <http://www.fao.org>.
- FAO, IFAD, UNICEF, WFP & WHO (2018). The State of Food Security and Nutrition in the World 2018. Building climate resilience for food security and nutrition. Rome : FAO.
- Fedulova, I. V. (2014). Doslidzhennia prodovolchoi bezpeky: pryntsyipy i pidkhody shchodo otsinky [Food security research: principles and approaches to evaluation]. *Stratehiia ekonomichnoho rozvytku Ukrainy*, 34, 40–46 [in Ukrainian].
- Fedulova, I. V. (Ed.) (2013). Prodovolcha bezpeka : sutnist, stan ta osoblyvosti zabezpechennia [Food security: the essence, condition and features of security]. Kyiv : Kondor [in Ukrainian].
- Global Food Safety Initiative 2018. Retrieved from [file:///C:/Users/Luda/Downloads/EIU%20Global%20Food%20Security%20Index%20-%202018%20Findings%20&%20Methodology%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Luda/Downloads/EIU%20Global%20Food%20Security%20Index%20-%202018%20Findings%20&%20Methodology%20(1).pdf)
- Global food security index 2016: An annual measure of the state of global food security. The Economist Intelligence Unit. 2016. Retrieved from <http://foodsecurityindex.eiu.com>.
- Hermanenko, L. M. (2015). Prodovolcha zabezpechenist rehionu yak peredumova natsionalnoi prodovolchoi bezpeky [Food security of the region as a prerequisite for national food security]. *Visnyk Skhidnoievropeiskoho universytetu ekonomiky i menedzhmentu*, 1 (18), 20–27 [in Ukrainian].
- Hladii, M. V. & Luzan, Yu. Ya. (2020). Ahrarni transformatsii ta selianski hospodarstva v systemi prodovolchoi bezpeky Ukrainy [Agrarian transformations and peasant farms in the food security system of Ukraine]. *Ekonomika APK*, 5, 6. doi: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202005006> [in Ukrainian].
- Holikova, K. P. (2012). Prodovolcha bezpeka derzhavy: sutnist, struktura ta osoblyvosti yii zabezpechennia [Food security of the state: essence, structure and features of its maintenance]. *Naukovi pratsi Kirovohradskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu. Ekonomichni nauky*, 22 (2), 408–412 [in Ukrainian].
- Kabinet Ministriv Ukrainy (2015). Tsili staloho rozvytku ta Ukraina [Sustainable Development Goals and Ukraine]. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/cili-stalogo-rozvitku-ta-ukrayina> [in Ukrainian].
- Kravchuk, N., Tarasovych, L. & Yareмова, M. (2017). Development of the socially-oriented economy in Ukraine: prerequisites and strategic forecasting. *Baltic Journal of Economic Studies*, 3 (2), 66–72. doi: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2017-3-2-66-72>.
- Ministerstvo ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy (2013). Pro zatverdzhennia Metodichnykh rekomendatsii shchodo rozrakhunku rivnia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy [About the statement of Methodical recommendations concerning calculation of level of economic safety of Ukraine]. Retrieved from http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm.
- Ministerstvo ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy (2017). Tsili staloho rozvytku: Ukraina : natsionalna dopovid [Sustainable Development Goals: Ukraine : a national report]. Retrieved from http://un.org.ua/images/SDGs_NationalReportUA_Web_1.pdf. [in Ukrainian].
- Mostova, A. D. (2019). Instytutsiine zabezpechennia prodovolchoi bezpeky derzhavy [Institutional support of food security of the state]. *Problemy ekonomiky*, 3, 68–76. doi: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2019-3-68-76> [in Ukrainian].
- Pro derzhavnu pidtrymku silskoho hospodarstva

Ukrainy [About the state support of agriculture of Ukraine]. № 1877-IV (2004). [in Ukrainian].

Pro natsionalnu bezpeku Ukrainy [On the national security of Ukraine]. № 2469-VIII (2018). [in Ukrainian].

Pro osnovy natsionalnoi bezpeky Ukrainy [On the foundations of national security of Ukraine]. № 964-IV (2003). [in Ukrainian].

Pro prodovolchu bezpeku Ukrainy [On food security of Ukraine]. №4227-IV (2011). [in Ukrainian].

Pro tsili staloho rozvytku Ukrainy na period do 2030 roku [About the Goals of sustainable development of Ukraine for the period up to 2030]. № 722 (2019).

Skydan, O., Nykolyuk, O., Pyvovar, P. & Martynchuk, I. (2020). Methodological Approach to The Evaluation of Agricultural Business System Flexibility. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, 41(4), 444–462. doi: <https://org/10.15544/mts.2019.36>.

Stamoulis, K. & Zezza, A. A (2003). Conceptual Framework for National Agricultural, Rural Development, and Food Strategies and Policies. Rome.

Superson, V. I. (2008). Prodovolcha bezpeka Ukrainy ta deiaki aspekty yii formuvannya v suchasnykh umovakh [Food security of Ukraine and some aspects of its formation in modern conditions]. *Ekonomika APK*, 12, 13–18 [in Ukrainian].

Sychevskiy, M. P. (2019). Hlobalna prodovolcha bezpeka ta mistse Ukrainy v yii dosiahnenni [Global food security and Ukraine's place in achieving it]. *Ekonomika APK*, 1, 6 [in Ukrainian].

Tikhonova, N. O. (2014). Prodovolcha bezpeka derzhavy: zahrozy ta perspektyvy [Food security of the state: threats and prospects]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu. Ser. Ekonomichni nauky*, 8 (4), 46–49 [in Ukrainian].

Tkachuk V. I., Kravchuk N. I. & Kilnitska O. S. (2019). Cotsialno-ekonomichni determinanty prodovolchoi nezakhyshchenosti naseleння [Socio-economic determinants of food insecurity]. *Problemy ekonomiky*, 3, 263–273. doi: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2019-3-263-273>. [in Ukrainian].

United Nations (1974, 15–16 November). Report of the World Food Conference. Rome. Retrieved from https://digitallibrary.un.org/record/701143/files/E_CONF.65_20-EN.pdf.

United Nations (1994). Human Development Report 1994. New York, Oxford : Oxford University Press.

World Bank (1986). Poverty and Hunger. Issues and Options for Food Security in Developing Countries. Washington : D.C.

Zalizniuk, V. P. (2016). Evoliutsiia poniattia ta pidkhodiv shchodo vymiru prodovolchoi bezpeky [Evolution of the concept and approaches to measuring food security]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*, 8. Retrieved from <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1249> [in Ukrainian].

Zinchuk, T., Kutsmus, N., Kovalchuk, O., Dankevych, V. & Usiuk, T. (2017). Institutional Transformation of Ukraine's Agricultural Sector. *Review of Economic Perspectives – Národohospodársky Obzor*, 17 (1), 57–80. doi: 10.1515/revecp-2017-0003.